

Kohti lapsen parasta kuntoutushoitotyössä

TEKSTI:

Johanna Olli, TtM, väitöskirjatutkija,
Turun yliopisto, jmolli@utu.fi

Lapsen paras on varmasti kaikkien tavoitteena, kun kuntoutustarvetta aletaan selvittää. On kuitenkin hyvä miettiä, mihin käsityksemme lapsen parhaasta perustuu. Siitä kertoo esimerkiksi lapsikäsitteemme: ajattelemme lasta ensisijaisesti tulevaisuuden aikuisena vai tätä hetkeä elävänä kokonaisena ihmisenä – vai huomioimmeko molemmat puolet yhtä lailla? Tutkimusten mukaan kuntoutuksen ammattilaisille on tyypillistä keskittyä lapseen tulevaisuuden aikuisena (Fahy ym. 2021, Nordström ym. 2020, Olli ym. 2014, Olli ym. 2021). Ongelmallista tulevaisuuden painottamisessa tämän hetken kustannuksella on se, että lapsen tämänhetkistä elämää ei silloin pidetä yhtä arvokkaana. Tulevaisuuden ensisijaiseksi asettavassa ajattelussa usein myös painotetaan aikuisten näkemyksiä, koska ajatellaan, ettei lapsi voi ymmärtää tulevaisuuteensa vaikuttavia asioita, kuten kuntoutuksen tavoitteita.

Lapset kuitenkin tutkitusti (Vroland-Nordstrand ym. 2016) osaavat määrittellä kuntoutukselle tavoitteita, jotka ovat saavutettavissa yhtä hyvin tai jopa hiukan paremmin kuin vanhempien määrittelemät. Lasten tavoitteet koskivat kaikkia lapsille merkityksellisiä asioita, kun taas vanhempien määrittelemät tavoitteet

painottuivat vain heidän tärkeänä pitämiinsä taitoihin kuten päivittäisiin taitoihin (Vroland-Nordstrand ym. 2016). Aikuiset eivät siis voi asettaa lapsen tulevaisuudenkaan kannalta mielekkäitä tavoitteita, jos eivät kykene tarkastelemaan lapsen elämää tässä hetkessä hänen omasta näkökulmastaan.

Kuntoutushoitotyön lapsinäkökulmaa tutkimassa

Väitöstutkimuksessani etsin keinoja lapsen näkökulman selvittämiseen kuntoutushoitotyön vuorovaikutustilanteissa. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat 3–8-vuotiaita ja osa heistä kommunikoi osittain tai kokonaan muilla keinoilla kuin puheella. Videoin tutkimustani varten hyvin monenlaisia tilanteita, mutta päädyn analysoimaan tarkemmin leikki-tilanteita ja lapsen valmistelua pään magneettikuvaukseen. Edelliset ovat esimerkkejä tilanteista, joissa aikuiset eivät ole suunnitelleet tarkkaa struktuuria tilanteiden etenemiselle, toisin kuin jälkimmäisissä. Näiden aineistojen tulokset olen esitarkastusprosessissa olevassa väitöskirjassani yhdistänyt lastenneurologian kuntoutushoitotyön ajatusmalleja ja käytäntöjä kuvaavaan tapaustutkimukseeni sekä vanhempien lasten osallisuutta mahdollistavien ja estävien tekijöitä kuvaavaan kirjallisuuskatsaukseen.

Mitä lapsen näkökulman huomioon ottaminen tarkoittaa?

Pelkkä kuuleminen ei riitä – kuullun on annettava myös vaikuttaa. Se ei tarkoita sitä, että lapsi saisi kaikessa tahtonsa läpi, vaan että hänen näkemyksensä otetaan merkityksellisenä ja sen merkitystä harkitaan lapseen liittyvien päätösten kannalta. Tärkeää on myös se, että lapsi voi kokea tulleen vakavasti otetuksi. Omassa tutkimuksessani lapset kertovat enemmän toiminnallaan kuin sanoillaan. Esimerkiksi innokkuudellaan peittää päiväjärjestyksen tapahtumia ”tehty”-lapuilla he osoittavat, miten tärkeää heille on osallistua vuorovaikutukseen toiminnan kautta ja ehkä myös näyttää osaamistaan. Toiminnallisuus on vuorovaikutuksessa tärkeää lapsille silloinkin, kun he osaavat puhua.

Miten lapsen näkökulma löytyy?

Yksittäisen lapsen näkökulman etsimistä helpottaa, jos työyhteisön yhteinen kulttuuri ja työnteekoon vaikuttavat rakenteet ohjaavat lapsinäkökulman tavoitteluun. Tämä ei vielä ole yleistä kuntoutuksen maailmassa, joka on pitkään perustunut aikuisnäkökulmaiseen ja erityisesti ammattilaisesta arvioitavaan ajatteluun. Lapsen kuulluksi tuleminen kannalta on oleellista, miten ammattilaiset suhtautuvat moninaisuuteen (onko se rikkaus vai onko ”erilaisuus” negatiivinen poikkeama ”normaalista” ja onko ”erilaisuutta” vain asiakkaita), lapseen (onko hän yksilö ja oman elämänsä päähenkilö, jonka vahvuudet ovat ensisijaisia, vai onko hän vamma-ryhmän edustaja ja toimenpiteidemme

kohde, jonka rajoituksiin keskitymme) ja oman toimintansa, tilanteen ja ympäristön vaikutukseen (vai tulkitaanko kaiken aina johtuvan vain lapsen toimintarajoitteesta).

Työyhteisöstä riippumatta yksittäisenkin ammattilainen voi jokaisessa kohtauksessaan lapsen kanssa toimia joko lapsen näkökulman kuulemista mahdollistavasti tai estävästi. Silloin tärkeintä on pyrkiä dialogisuuteen eli siihen, ettei päätä etukäteen, mikä on vuorovaikutuksen lopputulos, vaan antaa sen muotoutua lapsen kanssa yhteistyössä. Lapselle pitäisi tehdä mahdollisimman helpoksi ilmaista omia ajatuksiaan. Ensimmäinen edellytys sille on ammattilaisen oman puheen ja toiminnan hidastaminen ja tauottaminen niin, että lapsella on aikaa reagoida. Muita keinoja ovat aitoon kiinnostukseen perustuva lapsen kannustaminen itseilmaisuuksiin ja toiminnallisen kommunikoinnin (esimerkiksi kuvista näyttämisen) mahdollistaminen.

Lopuksi

Lapsilla on omasta elämästään tietoa, jota ei ole kukaan muulla. Meidän tulisi kysyä lapselta (sanallisesti tai toiminnan kautta), saammeko osallistua hänen elämäänsä ja millä tavoin voisimme parhaiten auttaa häntä elämään oman näköistään elämää, sillä lapsi on oman elämänsä ja kuntoutuksensa päähenkilö. ■

Lähde: Olli, Johanna.

Erityisesti määritellyn lapsen vaikuttajuuden mahdollistava hoitotyö. (Käsi- ja suun- ja näkövammaisten lasten kuntoutus, väitöskirja)

Muut lähteet löytyvät lehden verkkosivuilta.